

PRVI RIMSKO-DELMATSKI RAT 156.-155. GOD. PR. KR.

U radu se analiziraju događaji vezani za Prvi rimsko-delmatiski rat, odnosno za kampanju Marcija Figula (156. god. pr. Kr.) te za kampanju Scipiona Nazike (155. god. pr. Kr.). Analiza se temelji na antičkim literarnim izvorima, prije svega na Polibiju i Apijanu. Radi što vjerodostojnijeg prikaza i analize navedeni događaji će se smjestiti u povijesni i geografski kontekst. Važnost ovog događaja leži u označavanju početka sukoba Rima s Delmatima, koji su, očito, za Rim bili toliko značajni da su po ovom narodu kasnije nazvali cijelu provinciju Dalmacijom.

Ključne riječi: *Delmati; G. Marcije Figul; P. C. Scipion Nazika; Delminij; Narona; Apijan; Polibije*

1. UVOD

Delmati su narod koji je u antičko doba nastanjivao prostor rimske provincije Ilirika. Njihovo matično područje su bila kraška polja Završja, dijelovi zapadne Hercegovine te Imotska i Cetinska krajina otkud su svoju vlast proširili od rijeke Krke na zapadu, do rijeke Neretve na istoku te do Klisa na jugu. Njihova ekspanzija dovela ih je u sukob sa susjednim narodima, ali i s Rimom.¹ O tome nam svjedoče različiti antički izvori. Cilj ovoga rada je analizirati Prvi rimsko-delmatiski rat (156.-155. god. pr. Kr.) u kojeg spadaju dvije kampanje, odnosno kampanja Marcija Figula (156. god. pr. Kr.) te kampanja Scipiona Nazike (155. god. pr. Kr.). Izvori koji će se koristiti u ovom radu su Polibije, Apijanova ilirska knjiga, Frontin, Ampelije, Strabon i Zonara. Da bi se ovaj događaj mogao što vjerodostojnije rekonstruirati i interpretirati nužno je usporediti podatke navedenih izvora, ali i sagledati ovaj događaj u povijesnom kontekstu te uzeti u obzir geografska obilježja terena na kojem su se odvijale dvije spomenute kampanje. Pri analizi izvora prednost bi se uvijek trebala davati prvorazrednim izvorima, odnosno onim piscima koji su bili ili suvremenici određenih događaja ili njihovi svjedoci. Tako će se u ovom slučaju više vjerovati Polibiju jer je bio suvremenik tog događaja, nego, primjerice, Apijanu. Navedeni izvori su korišteni i citirani u prijevodu Siniše Bilića-Dujmušića, koji je u svojoj disertaciji napravio opsežnu rekonstrukciju rimsko-delmatiskih ratova, završno s Oktavijanovom kampanjom, a prijevod Apijanove knjige na engleski jezik je napravila Marjeta Šašel Kos.

1 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2011: 144 i dalje.

2. DELMATI PRIJE SUKOBA S RIMOM

2.1. Pojava Delmata u izvorima

Delmati se prvi put u izvorima spominju kod Polibija u kontekstu Pleuratove vladavine. Polibije piše da su se Delmati pokoravali Pleuratu dok je bio živ, ali da su se u vrijeme vladavine njegovog nasljednika Gencija odmetnuli od njega i počeli ratovati sa susjednim narodima.² Od svih antičkih literarnih izvora najopširniji pregled povijesti rimsko-delmatskih sukoba zaključno s Oktavijanovom kampanjom donio je Apijan u svojoj ilirskoj knjizi. Navodeći narode koji nastanjuju geografski prostor Ilirika, Apijan spominje Skordiske, Tribale, Ardijeje, Liburne, Autarijate, Mede i Dardane. Sam Apijan u šestom poglavlju ističe posebnost svakog naroda navodeći da Rimljani razlikuju navedene narode i nazivaju ih njihovim imenima, ali prostor koji oni nastanjuju obuhvaćen je pod zajedničkim imenom Ilirije.³ Vidljivo je da među navedenim narodima u Apijanovom uvodu u ilirsku knjigu nema Delmata. Mogući razlog nenavedenja Delmata leži u njihovom političkom položaju u vremenu o kojemu Apijan piše, odnosno njihovoj važnosti za širenje rimskih interesa. Naime, u četvrtom poglavlju je opisan pohod Cimbra i Autarijata na svetište u Delfima, koji se datira u 279. god. pr. Krista.⁴ Prema podatcima koje donosi Polibije, Delmati su se nakon dolaska Gencija na vlast oslobodili ilirske vlasti, a do tada su se pokoravali njegovom ocu Pleuratu.⁵ U izvorima se ne navodi da oni sudjeluju u rimsko-ilirskim sukobima od 229. do 168. god. pr. Kr., kada su Rimljani svoju vlast učvrstili od Ohrida do Neretve.⁶ Iz navedenog se može zaključiti da Delmati mogu istupati kao samostalan politički faktor, odnosno potencijalna prijetnja rimskim interesima na ovom području tek nakon oslobađanja od ilirske vlasti u prvoj polovici 2. st. pr. Kr., a do tada su to mogli činiti isključivo u savezu s njima. Prema tome, postoje dvije mogućnosti nespominjanja Delmata među spomenutim narodima. Prva bi bila nesukobljavanje njihovih i rimskih interesa u tom vremenu, pa ih izvori zbog toga ne spominju prije 180. god. pr. Krista. Druga bi mogućnost bila da izvori ne naglašavaju njihovu posebnost jer su Delmati bili jedno vrijeme podvrgnuti vlasti ilirskih kraljeva. Oni na pozornicu stupaju tek propadanjem ilirske države i preuzimanjem prevlasti od Krke do Cetine.⁷ Apijan, za kojeg je karakteristično da ne iznosi događaje kronološki,⁸ već kako i sam kaže u devetom poglavlju, nastoji povijest svakog naroda donijeti zasebno,⁹ prvi put spominje narod Delmata u jedanaestom poglavlju, doduše u formi Dalmata¹⁰ izvještavajući o kampanji M. Figula 156. god. pr. Krista.

2.2. Delmatsko društvo

Kada je riječ o Prvom rimsko-delmatskom ratu, potrebno je dati kratki pregled delmatskog društva. Prikazom društvenog uređenja Delmata prije početka rata može se bolje shvatiti zašto Rimljani napadaju upravo Delminij, a samim time i rimsku taktiku ratovanja protiv Delmata. Na kraju, analizom društvenog uređenja zamjećuju se bitne razlike koje su nastupile u delmatskom društvu nakon ovoga rata.

² Polyb., *Hist.*, 32, 9.

³ App., *Illyr.*, 6, 15.

⁴ Više o problematici ovog Apijanovog izvještaja: M. ŠAŠEL KOS 2005: 188-190.

⁵ Polyb., *Hist.*, 32, 9.

⁶ M. ZANINOVIĆ 2007: 83.

⁷ M. ZANINOVIĆ 2007: 84.

⁸ S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 22.

⁹ App., *Illyr.*, 9, 25.

¹⁰ App., *Illyr.*, 11, 31.

Alföldy tvrdi da su to bile krvnosrodničke zajednice koje su se ujedinjavale u plemena, ali su to također, prema njegovu mišljenju, vrlo labave zajednice koje su povezivale svijest o zajedničkom podrijetlu, kult te isti stupanj gospodarskog, društvenog i kulturnog života. Labavost tih zajednica on argumentira tvrdnjom da one nisu imale nekog stalnog vladara, već se na čelo naroda postavljala određena osoba samo u iznimnim situacijama. Tako, primjerice, navodi da na čelo Delmata u vrijeme Oktavijanovog pohoda dolazi Verzo, koji je vjerojatno bio gentilni starješina većeg ugleda.¹¹ Za razliku od njega Čače je prilično uvjerljivo dokazao da je u vrijeme Prvog rimsko-delmatkog rata Delminij bio središte oko kojeg su se okupljali Delmati, odnosno da su „Delminijani“ bili hegemoni delmatskog saveza toga vremena, a Delminij njihov centar koji je najviše pridonosio delmatskoj agresivnosti toga vremena. Tome u prilog ide i činjenica da su Rimljani doista za cilj imali srušiti Delminij.¹² Nakon rušenja Delminija, o kojem govore u uvodu spomenuti izvori, Delmati se javljaju u izvorima tek u vezi kampanje Lucija Cecilija Metela 119.-118. god. pr. Kr.,¹³ dakle 36 godina nakon uništenja grada. Čače smatra da je nastupila promjena saveznog uređenja u kojem je hegemoniju dominantne zajednice zamijenila dominacija sloja prvaka.¹⁴ Opovrgava i gore spomenutu Alföldyevu argumentaciju navodeći da se Delmati nastavljaju boriti i nakon što je Verzo opkoljen u Promoni.¹⁵ On smatra da su Delmati jednostavno izabrali najpogodnije ljude među uglednim vođama, a Verzo je dobio najodgovorniji zadatak. Tome u prilog ide i vijest o Testimovoj vojsci. Spremnost Delmata pokazuje da su oni prije dolaska Oktavijana povjerali organizaciju vojske iskusnim ljudima koji su se međusobno koordinirali. Prema Čači, Delmati su tada bili organizirani u savez koji je imao savezno vijeće, odrede savezne vojske sastavljene od kontigenata koje su slale pojedine zajednice, a o čijoj se upotrebi odlučivalo na razini saveza. Odredi vojske imali su posebno izabrane vođe s utvrđenim ovlastima i djelokrugom.¹⁶ Dakle, za vrijeme Prvog rimsko-delmatkog rata stanovnici Delminija su hegemoni delmatskog saveza zbog čega su i kampanja Marcija Figula i kampanja Scipiona Nazike bile usmjerene upravo na rušenje Delminija. Uspoređujući delmatsko društveno uređenje prije pada Delminija s onim iz kasnorepublikanskog doba, jasno je da je nastupila velika promjena.

3. PRVI RIMSKO-DELMATSKI RAT

3.1. Kampanja Marcija Figula (156. god. pr. Kr.)

Kao što je gore navedeno, Apijan prvi put spominje Delmate u jedanaestom poglavlju svoje knjige izvještavajući o Prvom rimsko-delmatkom ratu. Uzrok rata Apijan objašnjava na sljedeći način:

„Dalmati, još jedno ilirsko pleme, načinilo je pohod na ilirske podanike Rima i kada su im poslani izaslanici kako bi protestirali, ovi ih nisu primili. Zbog toga su Rimljani protiv njih poslali vojsku u Markom Figulom¹⁷ kao konzulom i zapovjednikom.“¹⁸

11 G. ALFÖLDY 1965: 170.

12 S. ČAČE 1979: 115.

13 App., *Illyr.*, 11, 33.

14 S. ČAČE 1979: 116.

15 S. ČAČE 1979: 109.

16 S. ČAČE 1979: 109 i dalje.

17 Ime zapravo glasi Marcije Figul. Pošto je prijevod preuzet iz disertacije S. Bilića-Dujmušića, citiran je onako kako stoji u disertaciji. Zahvaljujem profesoru Biliću-Dujmušiću što mi je ukazao na tu pogrešku.

18 App., *Illyr.*, 11, 31.

Apijan ne donosi podatke na koje rimske saveznike su Delmati udarili niti imena poslanika, ali srećom Polibije u svojoj Historiji donosi nešto detaljniji opis istih zbivanja. On izvještava o žalbama Daorsa i Isejaca na Delmate koji im pustoše zemlju i gradove Epetij i Tragurij. Također navodi da su Delmati, nakon što su se odmetnuli od Gencija, počeli ratovati protiv susjednih naroda, a neke od njih su prisilili da im plaćaju porez u stoci i žitu. Zbog toga je Senat uputio izaslanstvo pod vodstvom Gaja Fanija.¹⁹ No, izaslanstvo nije naišlo na gostoljubivost Delmata koji im nisu pružili smještaj ni hranu; štoviše, oduzeli su im konje i prisilili ih da se povuku. Polibije kao pravi uzrok rata navodi zaključak Senata da je stupio povoljan trenutak rata protiv Delmata i to iz više razloga. Prvi je želja za obnavljanjem snage i borbenosti vlastitih trupa jer je od zadnjeg rata koji su vodili protiv Perzeja u Makedoniji²⁰ prošlo dvadeset godina, a drugi prisiljavanje „llira“ na pokoravanje rimskim zapovijedima.²¹ Zonara donosi da su Delmati uhitili i pobili izaslanike drugih naroda,²² što je također mogao biti povod pokretanja kampanje. Bez obzira na to što je Zonara (koji je živio u 12. st.) uglavnom donio skraćenu verziju Dionove povijesti (koji je živio u 2./3. st.,²³) ne možemo se osloniti na ovaj podatak iz nekoliko razloga. Prvo, djela antičkih historioografa su uglavnom kompilacije različitih starijih pisanih izvora, obogaćena često autorovim osobnim komentarima.²⁴ U sačuvanim knjigama Diona Kasija mogu se prepoznati podaci Livija i Tacita, a sudeći po stilu u kojem se ponekad očituju velike literarne pretenzije, čini se da se oslanjao na Demostena i Tukidida.²⁵ S obzirom na to da je djelo Diona Kasija primjer kompilacije drugih autora, velika je mogućnost pogreške, a ta se mogućnost opet povećava Zonarinom kompilacijom Dionovog djela u 12. st. Također, Polibije koji je bio suvremenik i sudionik ovih događaja,²⁶ ne piše da su poslanici ubijeni. Po načelu spomenutom u uvodu, ipak ćemo više vjerovati Polibiju. Domić Kunić i Džino smatraju da je loš postupak prema rimskim poslanicima bio shvaćen kao uvreda i dovoljno opravdanje za vojnu intervenciju.²⁷ Neprijmjereno ponašanje prema poslanicima je svakako mogao biti povod vojne intervencije Rima, ali ne pravi razlog, jer i sam Polibije piše da je Rim ostalom svijetu rat predstavio kao posljedicu nasilja prema izaslanicima, iako su pravi razlozi bili želja za obnavljanjem snage i borbenosti trupa te prisiljavanje „llira“ na pokornost rimskim zapovijedima.²⁸ Ovi razlozi kampanje Marcija Figula protiv Delmata koje navode Apijan i Polibije dosta su površni, a samim time i nedovoljno uvjerljivi. U prvi razlog pokretanja kampanje kojeg navodi Polibije sumnja i Wilkes. On smatra kako je iznenađujuće za Senat da u polovici 2. st. pr. Kr. razmišlja na ovakav način, posebice ako se zna koliko su truda ulagali u hispanске kampanje.²⁹ Drugi Polibijev razlog je logičan, ali treba ga objasniti u širem povijesnom kontekstu ovog vremena što je poprilično uvjerljivo napravio Bilić-Dujmušić.³⁰ Moguće je da je jedan od razloga nedopuštanje da se vojska opusti zbog dugogodišnjeg mira, a i da se ugrabi

19 Polyb., *Hist.*, 32, 9.

20 Radi se o Trećem makedonskom ratu (171.-168. god. pr. Kr.). Za ovaj rat v. npr. P. LISIČAR 1971: 324; E. MORA IGLESIAS 2007.

21 Polyb., *Hist.*, 32, 13.

22 Zonaras, 9, 25.

23 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 31 i dalje.

24 M. GROSS 1995: 32.

25 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 32.

26 Usp. D. DŽINO – A. DOMIĆ KUNIĆ 2013: 105.

27 D. DŽINO – A. DOMIĆ KUNIĆ 2013: 106; usp. također D. DŽINO 2010: 63.

28 Polyb., *Hist.*, 32, 13.

29 J. J. WILKES 1969: 31.

30 O Prvom rimsko-delmatskom ratu vidjeti S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 187-209.

ratni plijen. Uzimajući samo to u obzir, mogli su izazvati rat na nekom pristupačnijem području,³¹ a ne se upućivati u teško probojno područje kraških planina. Zbog toga prave razloge treba ipak potražiti negdje drugdje, ponajprije u političkoj situaciji ovoga razdoblja, odnosno težnjama Rima da uspostavi kontrolu nad ovim prostorom zbog njegove strateške važnosti. Poznato je da su Rimljani prije ovog sukoba vodili tri rata protiv Ilira. Ti ratovi su rezultirali potpunim slabljenjem ilirske države i stvaranjem saveza s narodima koji su podržali Rimljane protiv Ilira. Na taj način su Rimljani uspostavili kontrolu nad ovim područjem, a ono im je bilo važno zbog prolaska prema makedonskom kraljevstvu.³² Slabljenje ilirske države iskoristili su Delmati, koji su se prema Polibiju pokoravali ilirskom kralju Pleuratu, ali su se nakon njegove smrti odmetnuli od njegovog nasljednika Gencija i počeli ratovati sa susjednim narodima.³³ Oni su nakon propasti ilirskog kraljevstva 168. god. pr. Kr. postali glavni element otpora rimskim interesima na ovom području.³⁴ Samim time postojala je i potencijalna opasnost izrastanja delmatskog naroda u neprijatelja kakav je nekad bilo ilirsko kraljevstvo, a budući da u širem području nije bilo neke značajnije sile koja bi spriječila njihovo širenje, moglo se dogoditi da oni izrastu u neprijatelja ravna makedonskom kraljevstvu.³⁵ Njihovo matično područje bilo je neznajčajno za rimske interese ovog vremena. Osnivanjem grčkih naseobina na obali, Epetija i Tragurija, Delmati sve češće dolaze u doticaj s naprednijom grčkom kulturom, koja sve više privlači zaobalno stanovništvo.³⁶ Činjenica da oni 156. god. pr. Kr. napadaju Epetij i Tragurij, naseobine rimskih saveznika Isejaca i pustoše njihova polja, ukazuje na to da je granica njihova područja na jugu u to vrijeme sezala do linije Seget Gornji – Kliška vrata – kanjon Žrnovnice, koja im je omogućavala kontrolu brda koja zatvaraju pristup Sinjskom i Imotskom polju, a žalbe Daorsa ukazuju na to da se njihova istočna granica pomakla do šireg područja Neretve.³⁷ Nazočnost Delmata na obali sredinom 2. st. pr. Kr. potvrđuje i Strabon u svojoj Geografiji.³⁸ Kada oni započnu svoju ekspanziju na račun drugih naroda, što potvrđuje Polibije donoseći podatak da oni ubiru porez u stoci i žitu od susjednih naroda,³⁹ i kada ona dođe do točke u kojoj je već toliko značajna da zaprijeti izrastanjem Delmata u ozbiljnog protivnika, Rimljani odlučuju reagirati. Njihov prvi korak je slanje izaslanstva Delmatima. U ovom dijelu se razlikuju Apijanov i Polibijev izvještaj. Apijan navodi da Delmati uopće nisu primili poslanstvo, dok Polibije tvrdi suprotno. Ipak, više se može vjerovati Polibiju jer je on bio suvremenik ovih događaja.⁴⁰ Prema tome, Delmati su saslušali izaslanike, ali očito nisu imali namjeru udovoljiti njihovim zahtjevima jer su smatrali da „s Rimljanima nemaju ništa zajedničko“.⁴¹ Svojim odnosom prema izaslanstvu dali su povod rimskom Senatu da na njih uputi vojsku pod zapovjedništvom konzula Marcija Figula. Apijan ne donosi podatak gdje je bila rimska baza, no jedini logičan zaključak je da je to bila Narona. Taj helenistički, ekonomski razvijen grad bio je prijatelj Rima i nalazio se u blizini delmatskog područja. Bio je pristupačan za dolazak trupa, što potvrđuju Pseudo Skilak i Strabon koji prenosi podatak od Teopompa, a svi navode da je današnja

31 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 189.

32 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 187.

33 Polyb., *Hist.*, 32, 9.

34 M. ZANINOVIC 2007: 100.

35 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 190; slično i R. MATIJAŠIĆ 2009: 114.

36 M. ZANINOVIC 2007: 100.

37 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 188.

38 Usp. S. ČAČE 1995: 101, koji to pomiče na početak 2. st. pr. Kr.

39 Usp. S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 188.

40 Usp. S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 36.

41 Polyb., *Hist.*, 32, 13.

rijeka Neretva bila plovna do naronitanskog emporija.⁴² Gabričević smatra da su Naronu za vrijeme Prvog rimsko-delmatskog rata nastanjivali isejski Grci jer je iz Polibija (32,9) poznato da su Isejci i Daorsi pozvali Rimljane u pomoć, a Naronu je mogla biti baza iz koje je Figul krenuo u pohod. On navodi da je u Naroni pronađen tip nadgrobnih spomenika koji je karakterističan za helenistički period Ise. Iz toga se zaključuje da su Naronitanci naručivali spomenike od Isejaca ili da je u Naroni postojala filijala isejskih kamenorezačkih radionica pa bi značilo da je jedan broj Grka živio i radio u Naroni.⁴³ U ovoj se konstataciji ne može pozvati na Polibijev tekst jer on izričito govori da su se Isejci žalili zbog napada na Epetij i Tragurij, a Daorse ne dovodi ni u kakvu vezu s Isejcima. Štoviše, i sam Gabričević piše da je najveći problem pri proglašavanju Narone gradom u kojem su živjeli Grci taj što u njoj nije pronađen ni jedan epigrafski spomenik pisan grčkim jezikom.⁴⁴ Apijan iznosi kako su Delmati napali Figula dok je podizao logor i natjerao vojnike u bijeg do rijeke Naron. Prema mišljenju Bilića-Dujmušića, rimski logor je bio najvjerojatnije smješten na Ljubuškom polju, a nakon napada rimska vojska se povukla iz smjera iz kojeg je došla, odnosno prema rijeci Neretvi.⁴⁵ Figul je ponovno krenuo u akciju protiv Delmata početkom zime, što je zavaralo Delmate pa su se odlučili sakriti iza svojih gradinskih bedema.⁴⁶ O daljnjem razvoju događaja Apijan ovako piše:

„Kako nije uspio napadom ostaviti nikakav jaki utisak na taj čvrsto branjeni grad, niti iskoristiti strojeve koje je imao, zbog visine mjesta, napao je i zauzeo druge gradove, koji su bili djelomično napušteni zbog koncentriranja snaga u Delminiju.“⁴⁷

Rimska vojska nije uspjela zauzeti grad zbog njegove dobre utvrđenosti koju može djelomično zahvaliti i prirodnom položaju, ali kako Apijan piše, i velikoj koncentraciji vojnika iz drugih gradova.⁴⁸ No, postavlja se pitanje zašto se konzul odlučio na juriš, a ne na opsadu. Apijan daje odgovor na to pitanje na dva mjesta. Na jednom direktno govori da nisu mogli iskoristiti svoje opsadne sprave, a na drugom navodi da se približava zima, iz čega se zaključuje da Rimljani nisu imali vremena podignuti opsadu.⁴⁹ Opsada grada ovisi o više čimbenika, a jedan od njih je i logistika, koja je ovdje bila možda i najveći problem. Prvo, vojsku je potrebno prehraniti, a zbog približavanja zime vojska se nije mogla osloniti na hranu koju bi mogla eventualno dobiti s obližnjeg Duvanjskog polja.⁵⁰ Drugo, rimska vojska nije mogla tijekom proboja od Narone prema Duvanjskom polju vući sve opsadne sprave, budući da se radi o popriličnoj kilometraži. I treće, opsadne sprave, ako su ih i imali sa sobom, trebalo je zbog položaja grada prilagođavati teritoriju, odnosno rastavljati ih i ponovno sastavljati, za što je bilo potrebno vrijeme koje Figul nije imao. Zbog navedenih razloga Figul se odlučio na juriš, a kako nije uspio, napao je obližnje gradove. Nakon toga se opet vratio pod Delminij, ali ovaj put vjerojatno ne s namjerom da ga osvoji, već koliko je u tom trenutku bilo moguće, oštetiti.⁵¹ Apijan izvještava da je Figul to učinio tako što je katapultirao zapaljive komade drveta u grad, koji su bili dugi dva kubita, prekriveni lanom te premazani smolom i sumporom. Ti su projektili izazivali

42 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 192.

43 B. GABRIČEVIĆ 1980: 162 i dalje.

44 B. GABRIČEVIĆ 1980: 164.

45 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 199.

46 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 202.

47 App., *Illyr.*, 11, 32.

48 Slično S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 202.

49 Usp. S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 202.

50 O opsadnom ratu: S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 149-173.

51 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 202 i dalje.

požar i na taj način je uništen veliki dio grada.⁵² Time Apijan završava svoje pripovijedanje o Prvom rimsko-delmatском ratu. On u svojoj knjizi ne spominje događaje iz 155. god. pr. Kr., odnosno kampanju konzula Publija Kornelija Scipiona Nazike Korkula.

3.2. Kampanja Publija Kornelija Scipiona Nazike (155. god. pr. Kr.)

O ovoj kampanji saznajemo iz četiri izvora i to od Zonare, Strabona, Frontina i Ampelija.⁵³ Ova četiri izvora pišu da je Nazika dobio od Senata trijumf zbog pokoravanja Delmata,⁵⁴ te da je natjerao Delmate na pokornost osvojivši njihove gradove i nastavivši prodavati zarobljenike.⁵⁵ Delminij, koji je nekad bio velik grad, Nazika je zbog pohlepe naroda sveo na gradić i od ravnice učinio pašnjak za ovce.⁵⁶ Uspio ga je zauzeti tako što je napadao druge gradove i na taj način potaknuo pojedince iz Delminija da ih dođu braniti, pa je grad, koji je ostao bez pomoći, zauzeo.⁵⁷ Ne može se sa sigurnošću utvrditi zašto Apijan, koji donosi najopširniji pregled povijesti Delmata, nije spomenuo ovaj pohod. J. Dobijaš ističe mogućnost da je Apijan nakon pripovijedanja događaja iz 156. god. pr. Kr. promijenio izvor,⁵⁸ ili je jednostavno iz nekog nama nepoznatog razloga ignorirao Nazikinu pobjedu.⁵⁹

Podatak kojega nam donosi Frontin je diskutabilan jer opisana taktika Scipiona Nazike uvelike podsjeća na taktiku Marcija Figula koju je detaljno opisao Apijan. Smatra se da se Frontinov opis odnosio na taktiku Marcija Figula, a da je grješkom pripisan Scipionu Naziki.⁶⁰ Nazika je svojom kampanjom uspješno završio rimski pohod razrušivši glavno delmatско središte čime je nanio velike ekonomske štete tom narodu.⁶¹ No osim određenih ekonomskih promjena u delmatском društvu nastupile su i sociološke promjene. Obje su kampanje u ovom rimskom pohodu imale plan koji je bio usmjeren na rušenje Delminija. To dokazuje da su Rimljani doista s ciljem odlučili uništiti delmatско središte jer je ono bilo središte okupljanja Delmata. Delminij zbog uništenja više nije hegemon delmatske zajednice, već dominaciju preuzima sloj prvaka.⁶² Uništenjem Delminija oni su vojno porazili Delmate koji se javljaju u izvorima tek 36 godina nakon toga. Ovo uništenje delmatскоg središta prouzročilo je promjene u organizaciji delmatскоg društva u čemu leži vrlo bitna značajka Prvog rimsko-delmatскоg rata. Zonarin podatak koji govori o tome da su Rimljani prodavali Delmate u roblje⁶³ ukazuje na to da je nastala i određena promjena u strukturi i broju delmatскоg stanovništva. Rimljani su ovim pohodom spriječili daljnje širenje delmatske moći i izrastanje Delmata u protivnika kakav je nekad bila ilirska ili makedonska država. Zadovoljstvo Rima ishodom rata pokazuje i podatak kojeg donosi Ampelije, a iz kojeg saznajemo da je Nazika dobio od Senata trijumf zbog pokoravanja Delmata.⁶⁴ No, kako je i daljnji razvoj događaja pokazao, Delmati su više od stoljeća nakon ovoga rata predstavljali najveću prepreku rimskim interesima u kasnijoj rimskoj

52 App., *Ilyr.*, 11, 32.

53 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 207.

54 Ampelius, 19, 11.

55 Zonaras, 9, 25.

56 Strabo, 7, 5, 5.

57 Frontin., *Strat.*, 3, 6, 2.

58 J. DOBIÁŠ 1930: 160.

59 M. ŠAŠEL KOS 2005: 302.

60 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 207; M. ŠAŠEL KOS 2005: 301.

61 S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 209.

62 S. ČAČE 1979: 115 i dalje.

63 Zonaras, 9, 25.

64 Ampelius, 19, 11; usp. S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 208.

provinciji Iliriku. Njihovu važnost i dojam koji su ostavili na Rimljane potvrđuje i činjenica da je po njima nazvana cijela kasnija rimska provincija Dalmacija. S. Čače smatra da se možda već od kraja 2. st. pr. Kr. prostor koji su naseljavali Delmati počinje nazivati Dalmacijom, a sasvim sigurno tijekom 1. st. pr. Kr., što potvrđuju primjerice Vatinijeva pisma Ciceronu⁶⁵. To je ime ostalo do danas iako ne obuhvaća u cijelosti teritorij koji se tako nazivao u antici.

4. ZAKLJUČAK

Delmati se počinju javljati u izvorima nakon oslobođenja od vlasti ilirskih kraljeva, poslije čega kreće njihova ekspanzija iz matičnog područja na račun manjih susjednih zajednica. Nakon poraza Ilira u sukobu s Rimom 168. god. pr. Kr., oni postaju glavni element otpora uspostavljanju rimske kontrole na ovom prostoru. Već desetak godina poslije čitamo u izvorima da pustoše priobalne gradove rimskih saveznika. Nagli rast njihove moći ugrožava rimske interese jer je Ilirik bio Rimu strateški jako važan. Zbog toga Rim odlučuje srezati problem u korijenu i upućuju vojsku na Delmate 156. god. pr. Kr. pod vodstvom konzula Marcija Figula. Time započinju stoljetni rimsko-delmatski sukobi. Apijanov izvještaj o Prvom rimsko-delmatskom ratu nažalost nije potpun. On svoje pripovijedanje završava s krajem Figulove kampanje, no iz drugih izvora, odnosno Strabona, Zonare, Frontina i Ampelija, se saznaje da pohod završava kampanjom Scipiona Nazike i njegovim razaranjem delmatskog središta Delminija. Ovim porazom Delmati nestaju u antičkim literarnim izvorima na 36 godina kada Apijan govori o njihovom sukobu s Cecilijom Metelom. Rušenje delmatskog središta je izazvalo promjene u organizaciji njihovog društva. Zato se može zaključiti da Prvi rimsko-delmatski rat ne predstavlja samo uvertiru u stoljetne rimsko-delmatske sukobe koji će uslijediti, a koji su ostavili na Rim toliki utisak da je cijela kasnija provincija dobila ime po ovom narodu, već je ovaj rat donio i određene sociološke i ekonomske promjene u delmatsko društvo.

---

65 S. ČAČE 2001: 29-48.

KRATICE

RFFZd - Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru

LITERATURA

- G. ALFÖLDY, 1965 – Geza Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*, Budapest, 1965.
- S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ, 2004 – Siniša Bilić-Dujmušić, *Ok-tavijanova kampanja protiv Delmata 34.-33. god. pr. Kr.*, doktorska disertacija (rukopis), Sveučilište u Zadru, Zadar, 2004.
- S. BILIĆ-DUJMUŠIĆ, 2011 – Siniša Bilić-Dujmušić, Kampanja Lucija Cecilija Metela i problem dvije Salone, *Diadora*, 25, Zadar, 2011, 143-169.
- S. ČAČE, 1979 – Slobodan Čače, Prilozi proučavanju političkog uređenja naroda sjeverozapadnog Ilirika, *RFFZd*, 18 (8), Zadar, 1979, 43-125.
- S. ČAČE, 1995 – Slobodan Čače, Dalmatica Straboniana (Strabon, *Geogr.* 7, 5, 5), *Diadora*, 16-17, Zadar, 1995, 101-133.
- S. ČAČE, 2003 – Slobodan Čače, Ime Dalmacije u 2. i 1. st. prije Krista, *RFFZd*, 40 (27), Zadar, 2003, 29-48.
- J. DOBIÁŠ, 1930 – Josef Dobiáš, *Studie k Appianove knize Illyrské*, Praha, 1930.
- D. DŽINO, 2010 – Danijel Džino, *Illyricum in Roman Politics 229 BC-AD 68*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- D. DŽINO - A. DOMIĆ KUNIĆ, 2013 – Danijel Džino – Alka Domić Kunić, *Rimski ratovi u Iliriku: povijesni antinarativ*, Zagreb, 2013.
- B. GABRIČEVIĆ, 1980 – Branimir Gabričević, Narona i Grci, *Dolina rijeke Neretve od prahistorije do ranog srednjeg vijeka*, Znanstveni skup Metković 4-7. X 1977, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva sv. 5, Split, 1980, 161-167.
- M. GROSS, 1995 – Mirjana Gross, *Suvremena historiografija*, Zagreb, 1995.
- P. LISIČAR, 1971 – Petar Lisičar, *Grci i Rimljani*, Zagreb, 1971.
- R. MATIJAŠIĆ, 2009 – Robert Matijašić, *Povijest hrvatskih zemalja u antici do cara Dioklecijana*, Zagreb, 2009.
- E. MORA IGLESIAS, 2007 – Emmanuel Mora Iglesias, *Die Ursachen des Dritten römisch-makedonischen Krieges (171-168. V. CHR.)*, doktorska disertacija, Karls Universität Prag, Prag, 2007.
- M. ŠAŠEL KOS, 2005 - Marjeta Šašel Kos, *Appian and Illyricum*, Ljubljana, 2005.
- J. WILKES, 1969 - John J. Wilkes, *Dalmatia*, London: Routledge, 1969.
- M. ZANINOVIĆ, 2007 – Marin Zaninović, *Ilirsko pleme Delmati*, Šibenik, 2007.

THE FIRST ROMAN-DELMATAE WAR

Summary

This paper analyses the events related to The First Roman-Delmatae war with reference to the campaign of Marcus Figulus (156 B.C.) and campaign of Scipio Nasica (155 B.C.). The analysis is based on ancient literary sources, primarily on Polybius and Appian. In order to ensure credible presentation and analysis of the above events, they will be presented in terms of historical and geographical context. The importance of this event lies in marking the beginning of the conflict between Rome and Delmatae, which obviously, were so significant to Rome that they called the entire province Dalmatia after these people.

Keywords: Delmatae; C. Marcius Figulus; P. Cornelius Scipio Nasica; Delminium; Narona; Appian; Polybius